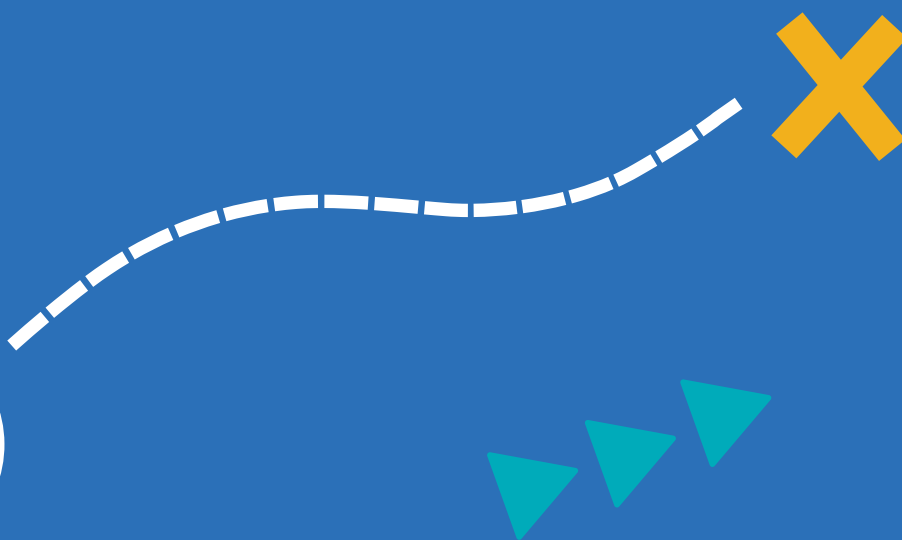
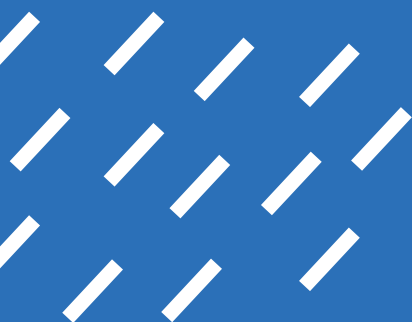

IDENTITEEDIST, OMAST JA VÕÕRAST E. TODE „PIIRIRIIGI” PÕHJAL

RÄNDETEEMALINE TUNNIKAVA

SISUKORD

TUNNIKAVA

ESITLUS

KULTUURIMINISTEERIUM

Rändeteemalised tunnikavad on välja töötatud projekti „Jagatud teekonnad“ raames, mida kaasrahastavad Euroopa Komisjon, Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Eesti Kultuuriministeerium ja Eesti Välisministeerium arengu- ja humanitaarabi vahenditest.

IDENTITEEDIST, OMAST JA VÕÕRAST E. TODE „PIIRIRIIGI“ PÕHJAL

Vanuseaste	Gümnaasium
Ainelõiming	<ul style="list-style-type: none">- Kirjandus, V kursus „20. sajandi kirjandus“- Praktiline eesti keel I, II ja III- Ühiskonnaõpetus, I kursus- Ühiskonnaõpetus, II kursus
Õpitulemused	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none">- oskab kasutada lähilugemise võtteid;- harjutab funktsionaalse lugemise oskust ning täpset eneseväljendust nii kõnes kui ka kirjas;- pöörab tähelepanu kaasõpilaste mõttekäikudele ning oskab neid peegeldada, edasi arendada ja enda seisukohta väljendada ning aktsepteerida mõttekäikude paljusust;- näeb seoseid ilukirjandusliku teksti, tänapäeva eluolu, iseenda, ühiskonna ning üldinimlike väärtuste ja probleemidega;- märkab, kuidas rändamine mõjutab enesest arusaamist;- mõistab, kuidas kultuur ja traditsioonid mõjutavad üksikisikut.
Kestliku arengu eesmärgid	<p>10. eesmärk: vähendada ebavõrdsust riikide sees ja riikide vahel</p> <p>16. eesmärk: toetada rahumeelseid ja kaasavaid ühiskondi säästva arengu saavutamiseks</p>
Tunni pikkus	2 x 75 min
Meetodid	<ul style="list-style-type: none">- Ajurünnak- Üleklassiarutelu- Paaristöö- Lähilugemine- Arutelu rühmas- Loovülesanne

Õppevahendid tunni läbiviimiseks

- Emil Tode „Piiririik“ (Tuum, 1993). Tunnikava aluseks on 2009. aasta väljaanne Eesti Päevalehe sarjas „Eesti lugu“. Õpilased on enne tundi teose läbi lugenud.
- Martin Ehala artikkel „Mis see identiteet õigupoolest ikkagi on?“ (Sirp, 22.08.2018) paljundatult või õpilastele tunnis elektrooniliselt kättesaadav.
- Katkend Eneken Laanese doktoritööst „Lepitamatud dialoogid“ (2009). Peatükk „Identiteedikategooriad: rahvus“ (lk 162–173) paljundatult või õpilastele tunnis kättesaadav <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/10631/Laaneseneken.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Tunnikava juurde kuuluvate slaidide näitamiseks sobivad tehnilised vahendid.

I TUND

Sissejuhatus (15 min)

- ▶ Lugege õpilastele ette katkendid E. Tode romaanist „Piiririik“. Katkendid on projitseeritud seinale. õpilastel on võimalus teksti visuaalselt jälgida.
 - „Muidugi, kulla Angelo; kogu see geograafia on vaid unelm, viirastus, sellist maad pole kusagil olemas. Tegelikult on kõik maad muutunud viirastuslikeks varemekõrbeks, kus **nomaadide karjad hulguvad ühe vaatamisväärsuse juurest teise juurde**, pühkides üle mandrite, hüpates kontinendilt kontinendile nagu kirbud.“ (lk 12)
 - „Linn, kust ma põgenesin ummisjalu ja ometi tagasi vaadates, nagu nii paljud on sealt põgenenud, see on hall majadekobar, maha jäetud lageda maastiku servale, ja kui ta üle laudtasaste põldude lepavõsade vahelt paistma hakkab, siis võib teda kergesti pidada mõne **rändrahva telklaagriks, mis homme kokku pannakse, et edasi rännata**, nii et keskpäev leiab eest vaid tallatud rõhuja hobusepabulaid.“ (lk 13)
- ▶ Arutlege õpilastega ajurünnaku vormis küsimuse üle „**Miks inimesed rändavad?**“. Kirjutage kõlanud märksõnad tahvlile. Süstematiseerige ühise arutelu käigus rändamise põhjused.
- ▶ Seejärel paluge õpilastel välja pakkuda kategooriaid, **mille alusel identifitseerime esmapilgul teist inimest. Mis on need esmased kategooriad, millele tähelepanu pöörame?** Pange kategooriad tahvlile kirja, nt SUGU, RAHVUS, AMET, NIMI, VANUS.

Sisutegevus (60 min)

Mõisted ja arutelu (45 min)

- ▶ Paluge õpilastel paarilisega arutada, **mis seostub neil mõistetega „identiteet“, „minapilt“, „stereotüüp“, „kaksikidentiteet“?** Kuulake iga mõiste kohta paari selgitust ka üle klassi. Eesmärk ei ole jõuda täpsete vastusteni, vaid esile tuua, mis õpilastel ühe või teise mõistega seostub. (u 5 min).
- ▶ Jagage õpilastele paljundatult Martin Ehala artikkel „Mis see identiteet õigupoolest ikkagi on?“ (Sirp, 22.08.2018). Kui tund viiakse läbi arvutiklassis või õpilastel on kasutada sülearvutid, võib artiklit lugeda ka elektrooniliselt. Paluge õpilastel sõnastada artiklile tuginedes vastused järgmistele küsimustele:
 1. Defineeri M. Ehala artikli põhjal identiteedi mõiste.
 2. Mis eristab minapilti ja identiteeti?
 3. Kuidas on seotud mõisted „stereotüüp“ ja „identiteet“?
 4. Selgita kaksikidentiteedi olemust.
 5. Mis on Sinu arvates eestlase identiteedi oluline osa?
- ▶ Arutlege koos õpilastega vastuste üle.

Romaani lähilugemine (15 min)

- ▶ Selgitage, et E. Tode minategelane jutustab lugu endast mitte niivõrd sündmuste ja inimeste kaudu, vaid otsib oma identiteedile vormi ruumiliste kujundite abil, ning lugege ette katkend romaanist: „*Ühesõnaga, ma jutustan oma lugu. Aga mis lugu? Muide, mul pole mingit lugu. Niipalju kui ma mäletan, pole minuga kunagi midagi juhtunud, mu elu on alati olnud täpselt üks ja seesama. Hästi, ma mäletan maastikke, ruume, inimesi, aga mu oma elu on olnud seal sees nagu enam-vähem tühi tuba: paar labast mööblitükki, mida leidub igal pool, päev ja öö, mis seal vahelduvad nagu mujalgi, erinevate aastaegade erinev valgus, tapeet, mis tasapisi pleegib... Mis värvi ta nüüd oligi, mitte ei mäleta!*“ (lk 18)
- ▶ Suunake õpilasi romaani sirvides **leidma tekstikohti, kus autor kirjeldab ruume ja vaateid, mis minategelase tähelepanu köidavad. Milline on minategelase ideaalmaastik?** Jätke õpilastele romaani ülevaatamiseks aega ja seejärel jagavad õpilased oma tähelepanekuid üle klassi või 4-liikmelistes rühmades.

Kodune ülesanne

- ▶ Koduse tööna suunake õpilasi mõtlema teemal, **kuidas keskkond mõjutab inimese enesetaju.** Õpilased panevad kirja mõtted, kuidas looduslik ja/või emotsionaalne ja/või vaimne ja/või materiaalne ruum mõjutab E. Tode romaani minategelast. Kas keskkonnavahetus mõjus peategelasele hästi? Õpilased põhjendavad oma väiteid kirjalikult.
- ▶ Alternatiivse võimalusena võivad õpilased valida **romaanist tekstikatkendeid ja neid pildistada**, püüdes tabada eelkõige sarnast meeleolu. Õpilased jagavad järgmise tunni alguses katkendeid ja fotosid klassikaaslastega ning kirjeldavad enda emotsioone, seoseid, äratundmisi, mida E. Tode tekstikatkendi põhjal kaadri tabamine esile tõi.

II TUND

Sissejuhatus (10 min)

- ▶ Jagage õpilased rühmadesse vastavalt sellele, millise koduse ülesande nad valisid. 3–4-liikmelistes rühmades jagatakse vabakirjutamisel või pildistamisel kerkinud mõtteid, emotsioone, seoseid.

Sisutegevus

II Paaristöö (15 min)

- ▶ Suunake pärast koduse töö arutamist õpilased leidma paarilist, kellega pole veel romaanist rääkinud.
- ▶ Lugege ette katkend Jan Kausi „Läheduse raamatust“ (2016) (tekst on õpilastele nähtav ka slaidil).
 - Jan Kaus kirjutab: „Mulle on alati tundunud, et piiril olemine kuulub kuidagi asja juurde. Eestlased elavad lääne ja ida piiril, neid tõmbab nii lääne kui soome-ugri poole. Mõned kõige kindlamana tunduvad kohad maailmas on asetunud mere äärde. Kui sõidan rongiga või bussiga, siis märkan, kui paljud kodud on ehitatud metsade ja põldude piirile. Mu kodulinn pole ei väike ega suur; linnaosa, kus ma elan, on ümbritsetud tööstusest ja tühermaadest, aga maja ümbrus mattub suviti roheline. Ise püüan säilitada tasakaalu empaatia ja iroonia vahel. See tekst siin kõigub luule ja proosa piiril, ühele poole kõvasti kaldu. Maailm pole muud kui põletava magma ja jääkülma laotuse vaheline piiriala, mille vaatamiseks läheb jumalatel vaja korralikku mikroskoopi. Nojah, ainult armastusega võiks minna teisiti. Kuigi enamasti asub seegi piirituse ja piiratuse piiril.“ (lk 16)
- ▶ Selgitage, et kui identiteet nõuab piiride tõmbamist, siis E. Tode romaanis piirid pigem hägustuvad, segunevad, sulanduvad.
- ▶ Paluge paarilistel **valida loetelust 3 vastandust ja selgitada romaani põhjal, miks vastandlikena näivate mõistete vahele ei ole alati lihtne piiri tõmmata**. Suuline arutelu paarides. Mõisted on õpilastele nähtavad slaidil.
 - elu – surm, olemine – olematus, ilu – hävituskõrg, ida – lääs, mees – naine, vastupanu – iha, rikkus – vaesus, kodu – kodutus, rahvuslane – kosmopoliit, noorus – elukogemus, kirk – stabiilsus, armastus – vihkamine, tõeline – näiline, jutustamisihha – hirm enesepaljastuse ees

*Kui jääb aega, võivad õpilased üle klassi mõne vastandpaari kohta eri mõttekäike jagada.

Iseseisev töö
teost tõlgendava
tekstikatkendiga
(30 min)

Jagage õpilastele paljundatult katkend Eneken Laanese doktoritööst või loevad õpilased seda elektroonilisi vahendeid kasutades. Soovitage teha lugemise ajal märkmeid. Enne küsimustele kirjalikult vastamist tuleb tekst veel kord üle lugeda. Küsimused on õpilastele nähtavad slaidil.

- ▶ Tekst on üksjagu süvenemist nõudev ja võib mõnel õpilasel ka üle jõu käia. Alternatiivina võivad aeglasemad lugejad koduse töö juurde asuda ja artiklit kodus lugeda.
- 1. Loe läbi peatükk „Identiteedikategooriad: rahvus“ (lk 162–173) Eneken Laanese doktoritööst „Lepitamatud dialoogid“ (2009) <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/10631/Laaneseneken.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 2. Selgita E. Laanese mõttekäikude põhjal mõisteid „kultuuriekraan“ ja „kultuurimälu“. Leia artiklist võimalikult palju detaile, mis neid mõisteid iseloomustavad.
- 3. Milles väljendub E. Tode „Piiririigi“ jutustaja Euroopa ihalus? Miks Euroopa ihalus muutub?

Ühine arutelu
(10 min)

- ▶ Õpilased jagavad üle klassi kirja pandud vastuseid. Suunake õpilasi vastuseid täpsustama.

Kokkuvõte
(10 min)

- ▶ Lugege ette katkend T. Önnepalu romaanist „Valed kataloog. Inglise aed“ ja Valner Valme intervjuust Tõnu Önnepaluga ajakirjast Edasi. Katkendid on õpilastele nähtavad ka slaididel.
- Tõnu Önnepalu kirjutab: *„Oli aeg, kui ma kirglikult tahtsin välismaale. See oli siis, kui ei saanud. Mitte et ma oleksin tahtnud näha välismaa vaatamisväärsusi. Ma ei olnud kunagi tahtnud näha ühtegi vaatamisväärsust. Välismaa-igatsus oli müstiline igatsus. Miskipärast ma kujutlesin, et seal juhtub minuga midagi. Peale selle himustasin ma ilusaid asju. Kuid seegi oli müstiline soov. Just nagu kuuluksid välismaal mulle kõik need ilusad asjad, mis ma seal teadsin olevat. Ja just nagu muudaksid välismaa ilusad riided mu teiseks, välismaalaseks. Nüüd ei pane välismaale sõitmist enam tähelegi. Oled kusagil mujal, unustad ära, kus. Pead endale meelde tuletama. Kui on mõnus, on mõnus, kui on tüütu, on tüütu. Varem või hiljem tahaks ikkagi koju tagasi. Pigem varem kui hiljem. Siin Inglise aias on elu ju hea. Aga tasapisi hakkab tüütama. Pole minu elu. Tasapisi muutub välismaal-olek alati nagu väljasaatmiseks, eksiiliks. Nädal on läbi, raks veel. Ma tean, et need lähuvad ruttu, ma ei muretse. Ikkagi on välismaal kuidagi kitsas. Imelik! Siin peaks olema just avar, pole neid koduste harjumuste seinu. Natuke aega ongi. Mõni hetk võib olla väga avar. Kui tuled Londonis metroost välja, kui lähed Regent Parki, ümberringi see maailma inimeste lendlus, miljonid võõrad elud, siis tunned korra ennastki lendlevana, täiesti tähtsusetu ja*

samas väga iseendana. Sa oled täpselt see, kes oled, ja sealjuures absoluutselt ebaoluline. See ongi peamine välismaa-kogemus. Olla korra eikeegi. Imelik, et see täieliku tähtsusetu tunne on samal ajal väga tugev olemasolu-tunne. Oled kõik, sest oled eikeegi.” (Tõnu Õnnepalu „Valede kataloog. Inglise aed“ (EKSA, 2017, lk 240–241)

- Valner Valme küsib, Tõnu Õnnepalu vastab. („Tõnu Õnnepalu ei usu võltsi rahu: inimest peab aina ringi tuuseldama, muidu tulevad halvad mõtted“, Edasi, nr 8, kevad 2021)

VV: *Reisimine, lendamine on nüüd suhteliselt demoniseeritud. Mõnigi sihtkoht võib olla üsnagi muutunud, ent mina tunnen järjest enam, et reisimine käib põhivajaduste hulka. Kodus on kena küll, aga kui üldse välja ei saa ega näe teisi maid ja võõraid inimesi oma teistsuguse, aga samas mõnes mõttes sarnase elutunnetusega, siis tekib ahistus. Milline oleks kompromiss?*

TÕ: *Jah, juhtus nii, et võtsin uut aastat vastu seltskonnas, mitte siin saare peal, kus oli ka kaks noort inimest Taanist. Kuidagi väga lahe oli. Sain aru, et olin sellest puudust tundnud, inimestest, kes tulevad mujalt, kes ei tea midagi sellest siin, meie minevikust ja hädadest. Kodumaa on ka vangla. Mina pole suutnud ennast sellest vanglast välja võidelda. Sest, noh, vanglast väljas on ka raske ja ohtlik. Aga igatahes need kaks noort taanlast olid nagu sõõm värsket õhku, seda küll. Ma ei tea, olen end välismaalastega alati vabamalt tundnud, osanud nagu olla rohkem see, kes olen. Kaasmaalased on nagu perekond, sugulased, kelle seas ennast kontrollid, kelle seas oled see, kelleks on lapsest saati peetud – „meie Tõnu“ –, aga kes sa ju tegelikult pole. Igaüks on teine. Elada on olla teine – veel üks Pessoa tsitaat.*

- ▶ Paluge õpilastel tunni lõpetuseks 10 minuti jooksul kirja panna mõtted ja seosed, mis tekivad, kui õpilane kujutleb end vabalt valitud võõrasse riiki, kultuuriruumi, looduslikku keskkonda. Õpilased võiksid kirjeldada, mida näevad, kuulevad, tajuvad (valgus, helid, lõhnad, maitset). Mida nähtu/kuuldu/tajutu meenutab? Milliseid mälu pilte kodusest keskkonnast kirjeldatu esile tõstab?

Kodune ülesanne

- ▶ Teema kokkuvõtteks suunake õpilased leidma ühisosa E. Tode romaani peategelasega või edasi mõtlema autori mõttekäikudest inspireerituna rändamise ja identiteedi seoste üle.
- ▶ Õpilased kirjutavad minategelasele kirja, jagades muuhulgas ka seda, millega minategelase loos samastus, ja seda, mis on see, mida temas ei mõista.

VÕI

- ▶ Õpilased tõlgendavad katkendit romaanist (võib ka ise valida ennast kõnetanud katkendi).
 - „Ta alustaski: „Ma olen teid siin sageli näinud.“ Ta ütles seda kanges, aga korrektses prantsuse keeles, mis meenutas rohkem ladina keelt. Ma vastasin, et see on võimatu, te ajate mind kellegagi segi, Monsieur, ma olen siin esimest korda ja ma ei ole üldse siit linnast ega siit maaltki. Selle peale küsis ta imeliku küsimuse: „Aga kas te teate, kust te olete?“ Ta kuidagi ärritas mind, see nägu, mis eest ära libises, kus pilgul ühtki pidepunkti polnud. Ma vastasin pahaselt, et muidugi tean, miks ma ei tea: Ida-Euroopast. Siis ta ütles: **„Riigid sünnivad ja hävivad, aga maailmu on palju ja sa pead neist läbi minema, sest pääsu pole kusagil.“** (lk 68)
 - „See on imelik, et ma neil hilistel linnasõitudel metroos alatihiti just mõnda last kohtan. Tänaagi tuli kohe järgmises jaamas peale üks hiigelsuur kurja näoga valge naine (tema lihavas näos olid üllatavalt kitsad ja veretud huuled), kellega tilpnas kaasas väike prillidega neegripoiss. Naine sättis enda minu vastu istuma ja mingi lühida haugatusega kamandas ka lapse enda juurde, see oli hajameelselt edasi tuurinud. Huvitav, kas ta oli neegri* lapsendanud või? Poiss istus niisil minu kõrvale akna alla ja vahtis ujedalt naeratades ringi. Ta hoidis käes väikest plastmassist lillepotti, milles kasvas üks lill. Õigemini ei kasvanud, kui asja lähemalt vaadata, sest see polnud mitte terve lill, vaid ainult ühe suurema lille, mingi tavalise karikakra latv, mille ta halli mulla sisse oli istutanud. Nad tulid vist kusagilt maalt või eeslinnast, neil oli kompse ja kotte. Poiss asetaski oma lille ettevaatlikult rongi aknalauale ja silmitses seda hellalt, patsutas näpuga mulda, kuivavõitu pargi- või peenramulda. **Ilmselt ta kavatses lille kodus kasvatama hakata ja pani sellele suuri lootusi. Karikakar hakkas silmnähtavalt juba närbuma, sest tal polnud juuri all.**“ (lk 94–95)

* NB! Siinkohal on oluline õpilastega arutleda sõnade tähenduse muutumise üle ajas. Teose kirjutamise ajal peeti seda sõna eesti keele kontekstis neutraalseks, kuid alates 2013. aastast ei ole õigekeelsussõnaraamatus sõna „neeger“ juures enam märget neutraalsuse kohta. Seega on tänapäeva kontekstis tegu halvustava ning alandava alatooniga sõnaga. Võite õpilastega arutleda, mida see kunstile ja ilukirjandusele tähendab. Kas õpilaste arvates peaks ilukirjandust tsenseerima?